

mokratikus rendszer vezetőitől a belpolitikai okok mellett már csak korábban kialakult gondolkodásuk miatt sem lehetett volna mást várni. (167. l.) Jól látja a szerző, hogy a Wilson pontjaiba kapaszkodó kormánynak vajmi kevés beleszólása volt az ország külső helyzetének alakulásába. A győztes szövetségesek imperialista céljai „alapjában véve egybeestek az eddig elnyomott nemzetek törekvéseivel”. (156. l.) A szerző objektív hangon szól az ország területén kívül rekedt magyarságról is, amelyre a kisebbségi sors várt. (164. l.)

Hajdú Tibor az alapvető eseménytörténeti, illetve társadalom- és gazdaságtörténeti részek mellett az intézménytörténetre kevéssé figyelt. A polgári demokrácia államberendezkedéséről, jogalkotásáról csak annyit került be a műbe, ami az előző kérdésekhez szorosan kapcsolódott. Hiányolható, hogy a néptörvényekről — amelyek egyébként nem „néptörvények” — csak igen sommásan szól, pedig a jogintézmények nagyon is hozzátartoznak egy kor arculatához.

A munka nyelvezetét, már-már esszébe illő szép stílusát, irodalmi betétjeit jó példa gyanánt hozhatjuk fel. A fejezetek szerencsésen kiválasztott mottói, amelyek sorrendben Ady Endrét, Babits Mihályt, Juhász Gyulát, Oláh Gábort, Komját Aladárt, Deér Mártát, Kassák Lajost, Tóth Árpádot és Gábor Andort idézik, szervesen kapcsolódnak a tartalomhoz.

Hajdú Tibor könyve szép, kiforrott alkotás, méltó tárgyához, az 1918—19. évi polgári demokratikus forradalomhoz. Várjuk folytatását, a Tanácsköztársaságról szóló kötetet. (*Kossuth Könyvkiadó 1968.*)

RUSZOLY JÓZSEF

AZ ŐSZIRÓZSÁS FORRADALOM EMLÉKKIÁLLÍTÁSA

A Közművelődési palota kupolacsarnokában nyílt meg október végén a Móra Ferenc Múzeum rendezésében az őszirózsás forradalom szegedi kiállítása, a Somogyi-könyvtár, a múzeum és a Szegedi Állami Levéltár dokumentumainak fölhasználásával. Első pillanatra az hökkenti meg a látogatót, hogy csak ilyen kevés az anyag? Ilyen szegényes lenne a forradalom szegedi története? Bizonyára nem így van. Csupán a kiállítók voltak szűkmarkúak, a válogatás redukáltságában elsiettség érződik. A könyvtár és a levéltár anyaga sokkal gazdagabb (ezeknek anyagát már igen jól földolgozták (Gaál Endre, Oltvai Ferenc, Péter László stb.), a szegedi sajtóanyag is bővebb lehetőségeket kínál (a Somogyi-könyvtár kiadványai ezt igazolják), éppen e sajtóanyagból lehetett volna az 1918-as események előzményeit megrajzolni egészen az orosz forradalomig visszamenően. A kiállítás csak szegedi igénnyel rendeződött, pedig éppen itt lett volna mód arra, hogy egész Csongrád megye eseményeit egybefogják, mint ahogy a történelmi igazság is az, hogy Szeged vezető szerepet játszott az eseményekben, nemcsak Dél-Magyarországon, hanem országosan is Budapest után.

De hiányérzetünk mellett is azt kell hangsúlyoznunk, hogy a kiállított anyagban van egy-két érdekes és értékes darab. Bizonyítják ezek a dokumentumok, hogy az őszirózsás forradalomnak Szegeden kiváló vezetői voltak: Juhász Gyula, Móra Ferenc, Hollós József, Dettre János, az ő nevük is fényképük bukkan föl legtöbbször, s az ő nevükkel találkozhatunk majd a Tanácsköztársaság idején is. Néhány meghatározó és megkapó dokumentum van a tárlóban, egy megőrzött karszalag, melyet a Nemzeti Tanács katonája fölirat díszít, egy csokor forradalmi jelvény, Juhász, Móra, Hollós kéziratai a forradalmak idejéből, Juhász igazolványa a Nemzeti Tanácstól, melyet éppúgy megőrzött, mint Móra a híres és agitatív Bíró Mihály-plakátokat. Láttunk egy katonafényképet, mely „a szolgálati éveim” emlékére készült, de a fényképet már nem Ferenc József, Rudolf trónörökös meg Ferenc Ferdinánd képe keretezi, hanem Petőfi, Károlyi Mihály meg Kossuth Lajosé. A forradalom kiadványaiból mutat be az egyik tárló néhány könyvet, ezekből is sok került a Somogyi-könyvtárba.

Az őszirózsás forradalom szegedi alakjai közül két név még sok, vagy több kommentálásra szorul a történeti kutatás részéről. Az egyik Hollós Józsefé, akinek szegedi, majd pesti és végül emigrációs szerepe sokkal nagyobb a köztudottnál. (Tudjuk, hogy Péter Lászlónak van egy könyve Hollós Józsefről, de mind ez ideig nem jelent meg, talán az évfordulók jó alkalmat adnak a megjelentetésre.) A másik Dettre Jánosé, a Károlyi-kormány szegedi kormánybiztosáé, aki polgármester, majd egy ideig direktóriumvezető volt. Az irodalomértő és -szerető baloldali szegedi polgár az egyik legszimpatikusabb egyénisége volt a forradalmi időknek. Mint új-

ságíró sem jelentéktelen, jugoszláviai emigrációjának története is földérintésre vár. Ha más nem, egy jó történészhallgató szakdolgozati témának választhatná.

A kiállítás utolsó tárlóiban a KMP megalakulásának néhány dokumentumát és a még élő kortársak visszaemlékezéseit láthatjuk. És ez már átvezet egy újabb évforduló, a Tanácsköztársaság megünnepléséhez. Reméljük, hogy azt a kiállítást már készítik.

I. M.

„RENGJ CSAK, FÖLD!”

REMETE LÁSZLÓ ANTOLOGIÁJA

Egy ünnepélyes alkalomból megjelent dokumentumválogatás nemcsak emlékeztető lehet. Ha igazán jól sikerül, bepillantást enged az események mögé, és pedíg úgy, hogy a pusztá emlékezetbe idézés, leírás helyett szinte az eseményekben való illúzióját, s mellé a történetekben való biztos szemléletű tájékozódás lehetőségét nyújtja. Erre a nehéz feladatra vállalkozik és bár vét kisebb hibákat, sikeresen oldja meg Remete László a KMP megalakulásának 50. évfordulója alkalmából kiadott antológiája. Néhány régi újságcikk, naplórészlet, vers és röpirat található benne szövegközi kommentárokkal. E néhány szemelvényt igen izgalmas időszak, az 1917-es februári forradalom első magyarországi hullámverésétől a Tanácsköztársaság kikiáltásának előestéjéig tartó 2 év sajtójából s az e korszakra való visszaemlékezésekből válogatta ki a kötet összeállítója, néhány, szinte jelentéktelen montázshibától eltekintve igen szerencsés kézzel.

Önmagukban holt és jelentéktelen írások kelnek életre egymás mellett, egyedül különben érdektelen tudósítások, művek nyerneket értelmet, jelentőséget ebben a válogatásban. Olykor már a magyarázó-kiegészítő szöveg is eltölpül, pusztá ismétléssé, tartalmi kivonattá válik a kötet legjobban montírozott részeiben. Néhol a szerkesztő is észreveszi ezt, és kommentár nélkül „vágja” az anyagot (ilyen a *Forradalomról forradalomra* c. fejezet lendületes bevezető része is), másutt azonban (pl. a *Hullámverés* végén) az összekötő szövegek feleslegesnek tűnnek, lassítják a tempót. Ebben áll egyébként a kötet egyetlen komolyabb hibája, az, hogy Remete olykor nem bízik eléggé dokumentumanyagának „beszédeségében”, s maga próbálja azt pótolni, holott egy ilyen gyűjtemény meggyőző erejének éppen közölt forrásaiban kell rejlenie, kommentárjai csak a megértést befolyásoló, zavaró részek magyarázatára, rejtett érdekességekre, a keletkezés körülményeinek, a szöveg esetleges sajátosságainak megvilágítására szorítkozhatnak. Remete összekötő szövegei sok helyen eseménytörténetet adnak elő, bár ezt több narratív forrás feleslegessé tenné, s kicsit zártabb szerkesztéssel, szigorúbb „vágással” könnyen elkerülhetné a forrásértékelést is, mert ezek a szemelvények koncepciózusan egymás mellé állítva is nagyon „beszédesek”.

Hallatlanul izgalmas folyamat bontakozik ki e szövegek olvasói előtt, ami a fenti fogyatékoságok mellett is a szerkesztő érdeme. Egy osztály öntudatának fejlődése követhető bennük, melynek során elnyomói engedelmes eszközéből tudatos történelemformáló erővé válik. E fejlődés fázisait 3 jól elkülöníthető álláspontból tükrözi az elnyomó, az ezek álláspontjához egyre inkább közeledő, végül azt már már elfogadó megalkuvó és a következetesen osztályharcos szemszögből írt szövegek, a kötet legjobban sikerült részeit (ilyen a *Zendül a magyar nyár* c. fejezet vége vagy a *Megindult a föld* szinte teljes egészében) e szövegek küzdelme feszíti. Kevésbé sikeres a szociáldemokrata párt hanyatlásának, reakcióssá válásának szemléltetése, úgy tűnik, mintha ennek érzékeltetését a szerkesztő inkább saját kommentárjaira bízna, pedig a közölt dokumentumok egy része nem igényel különösebb magyarázatot, s több eredeti anyag felvonultatásával talán a többihez fűzöttek közül is elkerülhetővé válhatott volna néhány. Az összeállítás különös érdeme, hogy egy-két már-már beismert számba menő visszaemlékezést, cikket is bemutat a szociáldemokrata vezetők, újságírók munkáiból. A dokumentumgyűjteményből világossá válik a KMP megalakulásának szükségessége, az, hogy egy forrongó, történelemalakító erejének tudatára ébredő osztály pártja akkor teljesítheti csak hivatását, ha osztálya leghaladóbb, legtavolabbra mutató tendenciái hivaták létre, s megtorpanás, megalkuvás nélkül képviseli azokat. A párt alakulásáról, munkájáról szóló szemelvények helyes kiválasztásával Remete szerencsésen elkerüli azt a veszélyt, hogy munkájában egyes személyek hangsúlyozottabb szerephez jutva a történelmi folyamat fölé emelkedni tűnjenek, az írások alapján a kiemelkedő egyéniségek, csoportok mint osztályuk igazi érdekeinek leghaladóbb, legtudatosabb képviselői, meg-